

UGOVOR O PORAVNANJU

SETTLEMENT AGREEMENT

Velisav Marković

Poslovni fakultet Valjevo, Univerzitet Singidunum, Srbija

Apstrakt:

Ugovor o poravnanju predstavlja obostrano obavezujući ugovor lica između kojih postoji spor ili neizvesnost o nekom pravnom smislu, koja pomoću uzajamnih popuštanja prekidaju spor, odnosno uklanjaju neizvesnost i određuju svoja uzajamna prava i obaveze. Ugovorom o poravnanju strane modifikuju već postojeći (sporni ili neizvesni) pravni odnos. Koristeći pravnu teoriju i sudsku praksu autor detaljno ispituje ugovor o poravnanju, i to pojam ugovora, poslovnu sposobnost ugovornih strana, predmet poravnanja, pravna dejstva ugovora i ništavost ugovora o poravnanju, i pokušava da ukaže na moguće sporne situacije.

Ključne reči:

ugovor o poravnanju, poravnanje, spor, mirno rešenje spora.

Abstract:

Settlement Agreement is appointed, double-binding agreement between the entities involved in a dispute or with the uncertain status of a legal relationship, which by mutual indulgence interrupt the dispute or eliminate uncertainty and specify their mutual rights and responsibilities. The parties use the settlement agreement to modify the existing (disputed or uncertain) legal relationship. The author relies on legal theory and judicial practice for the purpose of giving the detailed analysis of the settlement agreement and the term of the agreement, the legal capacity of the contracting parties, the subject of settlement, the legal effects of agreement and nullity of the settlement agreement, while shedding light on the possible controversial situations.

Key words:

settlement agreement, settlement, dispute, peaceful dispute resolution.

1. POJAM UGOVORA O PORAVNANJU

Ugovor o poravnanju je imenovani, dvostrano obavezni ugovor materijalnog prava. Ugovorom o poravnanju lica između kojih postoji spor ili neizvesnost o nekom pravnom odnosu, pomoću uzajamnih popuštanja prekidaju spor, odnosno uklanjaju neizvesnost i određuju svoja uzajamna prava i obaveze.

Postoji neizvesnost i kad je ostvarenje određenog prava nesigurno.¹

Zaključenjem ugovora o poravnanju (vansudskog poravnanja) same strane rešavaju postojeći sporni materijalno-pravni odnos, bez intervencije suda, a upravo da bi izbegle tu intervenciju (Karamarković, 1996).²

Ugovor o poravnanju je *sui generis* dvostrano obavezni ugovor koji za osnov ima već postojeći materijalno-pravni odnos. To može biti bilo koji pravni odnos: stvarno-pravni, obligaciono-pravni, nasledni, porodični i dr.

Za ugovor o poravnanju važe osnovna načela ZOO kao što su: načelo autonomije volje, načelo ravnopravnosti strana, načelo savesnosti i poštenja, zabrana stvaranja i iskorišćavanja monopolskog položaja, zabrana prouzrokovanja štete, dužnosti ispunjenja obaveze. Pored toga, član 19. ZOO uređuje da

će strane u obligacionom odnosu nastojati da sporove rešavaju usaglašavanjem, posredovanjem ili na drugi miran način. Međutim, na ugovor o poravnanju ne primenjuje se načelo jednake vrednosti uzajamnih davanja. Međusobna popuštanja učinjena u postupku zaključenja vansudskog poravnanja ne moraju podrazumevati i ekvivalentnost takvih ustupaka.³ To je uređeno i članom 1094. ZOO koji kaže da se zbog prekomernog oštećenja ne može tražiti poništenje poravnanja.⁴ To je izuzetak od pravila da se na ugovor o poravnanju primenjuju opšte odredbe o dvostranim ugovorima. Takođe, kad pod nazivom poravnanja ugovarači obave neki drugi posao, na njihove odnose ne primenjuju se odredbe zakona koje važe za poravnanje, već one koje važe za stvarno obavljene posao.⁵

Uslov za postojanje poravnanja jeste postojanje neizvesnosti ili spora u pogledu već postojećeg pravnog odnosa koji ujedno predstavlja predmet poravnanja. Navedeni zakonski termin „spor“ kao i „neizvesnost“ u praksi i teoriji se tumače na različite načine, ali jedno u čemu se svi slažu jeste da spor ili neizvesnost mora postojati u momentu zaključenja poravnanja. Spor kao i neizvesnost mogu se odnositi na bilo koji element postojećeg pravnog odnosa (Rakić Vodinelić, 1993).

1 Član 1089. Zakona o obligacionim odnosima, Sl. list SFRJ, br. 29/78, 39/85, 45/89 - odluka USJ i 57/89, Sl. list SRJ, br. 31/93 i Sl. list SCG, br. 1/2003 - Ustavna povelja), (u daljem tekstu: ZOO).

2 Tako i sudska praksa „Ugovorom o vansudskom poravnanju stranke pomoću uzajamnih popuštanja prekidaju međusobni spor, odnosno uklanjaju neizvesnost i tačno određuju svoja prava i obaveze.“ Iz presude Opštinskog suda u Svriljgu P. 144/06 od 21.05.2007. godine i presude Okružnog suda u Nišu, Gž. 3793/07, *Bilten sudske prakse Okružnog suda u Nišu*, broj 26/2008.

3 Vidi presudu Vrhovnog suda Srbije, Prev. 748/98 od 27.01.1999. godine, *Privrednik* broj 163/164 – specijalni dodatak III, *Paragraf Lex*.

4 Tako i „Kada je oštećeni u potpunosti vansudskim poravnanjem prihvatio ponuđene iznose kao naknadu celokupne štete i odrekao se daljeg potraživanja iz štetnog događaja, bez značaja je da li im je isplatom po poravnanju isplaćena potpuno, ili delimično stvarna i pravična naknada štete.“ Iz presude Vrhovnog suda Srbije, Rev. 2659/2005 od 14.06.2006. godine, *Paragraf Lex*.

5 Član 1093. ZOO.

Postojanje spora treba shvatiti u najširem smislu te reči. Spor o nekom pravu postoji i kada se osporava njegovo postojanje, odnosno njegova sadržina, iako o tom spornom odnosu nije započeo sudski postupak (Blagojević i Krulj, 1980).

Kako spor predstavlja nesaglasnost strana o postojanju, sadržini pravnog odnosa ili pojedinim elementima pravnog odnosa, to postojanje spora između stranaka mora biti nesumnjivo, što znači da jedna od njih, koja smatra da je sporno postojanje ili sadržina pravnog odnosa, to treba da pokaže ili izjavi drugoj strani, bilo podnošenjem tužbe ili preduzimanjem nekih drugih radnji: opomena pred tužbu, predlog da se zaključi vanparnično poravnanje pred sudom, ili predlog, koji se upućuje drugoj strani, da se zaključi vansudsko poravnanje (Karamarković, 2004).

Za razliku od postojanja spora kao pretpostavke za zaključenje poravnania koji je objektivna kategorija, postojanje „neizvesnosti“ se u teoriji definiše kao subjektivna kategorija, koja se tiče učesnika pravnog odnosa. Dovoljno je da neizvesnost kao stanje svesti postoji na strani samo jednog od učesnika spornog odnosa. Određbu o neizvesnosti kao jednoj od pretpostavki za zaključenje poravnania ima i nemačko pravo. Nemačka sudska praksa pod neizvesnošću podrazumeva sledeće situacije: ona se može sastojati u tome što je stranka nesigurna u buduću razvoj postojećeg odnosa, ili u tome što jedna ili obe strane nemaju dovoljno saznanja o nekim aspektima pravnog ili ekonomskog položaja saugovarača (Rakić Vodinelić, 1993).

Postoji neizvesnost i kad je ostvarenje određenog prava nesigurno.⁶

Ostvarenje određenog prava je, na primer, nesigurno kada je protekao rok zastarelosti i potraživanje poverioca je postalo prirodna – neutuživa obligacija. Zakon o obligacionim odnosima kao naturalne obligacije poznaje: zastarele dugove, obaveze koje nemaju propisanu formu, ako se forma ne traži za punovažnost, nego samo za utuživost (konsensualni poklon je punovažan bez obzira na formu, ali je utuživ ako je zaključen u pismenoj formi), kao i dugove za koje propis uskraćuje pravo na tužbu. Poravnanjem se neke od ovih naturalnih obaveza (a to se specijalno odnosi na zastarele dugove), mogu pretvoriti u potpune pravne obaveze (Belović, 2008).⁷

Bitan element ugovora o poravnanju je uzajamnost popuštanja.

Popuštanje se može sastojati, između ostalog, u delimičnom ili potpunom priznavanju nekog zahteva; u uzimanju na sebe neke obaveze; u smanjenju kamatne stope; u produženju roka; u pristajanju na delimične otplate; u davanju prava na odustanicu.

Popuštanje može biti uslovno.

Kad samo jedna strana popusti drugoj, na primer, prizna pravo druge strane, to nije poravnanje, te ne podleže pravilima o poravnanju.⁸

Ovo pravilo o uzajamnosti popuštanja imaju i Austrijski građanski zakonik⁹ i Srpski građanski zakonik.¹⁰

6 Član 1089. stav 2. ZOO.

7 „Punovažnost ugovora o poravnanju nije uslovljena pismenom formom, takav ugovor može se zaključiti bilo u pismenoj bilo u usmenoj formi“, Spoljnotrgovinska arbitraža PKJ – Odluka T-49/85 od 31.10.1988. godine, www.sudskapraksa.com.

8 Član 1090. ZOO.

9 Paragraf 1380 Austrijskog građanskog zakonika (AGZ): „Poravnanjem zove se ugovor o prenovu, kojim se sporna ili sumnjiva prava tako određuju, da se svaka strana uzajamno obvezuje nešto dati, činiti ili ne činiti. Poravnanje dolazi među dvostrano obavezne ugovore, i o njemu se sudi po onim istim pravilima, koja za ove ugovore važe. - § 1008.

10 Paragraf 854 Srpskog građanskog zakonika (SGZ): „I oni prava svoja prvašnja prenavljaju, kad se o spornim i sumnjivim pravima poravnaju. U poravnanju je obično, da svaka strana po nešto od svoga zatega popusti, a po nešto od drugoga dobije. Ako jedna strana sve ustupi, a druga ništa ne dobije, onda se smatra kao ustupljeno ili poklonjeno pravo.”

2. POSLOVNA SPOSOBNOST UGOVORNIH STRANA

U pogledu poslovne sposobnosti ugovarača kod ugovora o poravnanju važe pravila kao i za sve druge ugovore.¹¹

Potpuno poslovno sposobno lice može zaključiti ugovor o poravnanju ako je sposobno za raspolaganje pravom koje je predmet poravnania.¹²

Ograničeno poslovno sposobno lice može zaključiti ugovor o poravnanju pod istim uslovima kao i za druge ugovore.¹³

Kod pravnog lica uvek istovremeno postoje i pravna i poslovna sposobnost. Obim poslovne sposobnosti pravnog lica zavisi od toga da li ono ima opštu ili specijalnu pravnu sposobnost. Opšta imovinska pravna sposobnost podrazumeva da pravno lice može imati sva imovinska prava i obaveze, a specijalna imovinska pravna sposobnost podrazumeva da pravno lice može steći samo ona prava i obaveze koji su u skladu sa ciljem, odnosno delatnošću pravnog lica.

U našem pravu komercijalna pravna lica poseduju opštu pravnu sposobnost, a nekomercijalna specijalnu pravnu sposobnost izuzev države koja takođe poseduje opštu pravnu sposobnost (Živković, 1997).

Ništavani su pravni posao pravnog lica koji nije zaključen u okviru njegove pravne sposobnosti. Savesna strana može zahtevati naknadu štete koju je pretrpela usled zaključenja ugovora koji je ništav.¹⁴ Što se tiče privrednih subjekata privredna društva mogu obavljati sve zakonom dozvoljene delatnosti.¹⁵ Pravni poslovi koje je privredno društvo preduzelo izvan kruga registrovane delatnosti su punovažni prema trećim licima. Delatnosti za koje je zakonom propisano da se mogu obavljati samo na osnovu saglasnosti, dozvole ili drugog akta državnog organa mogu se obavljati po njihovom dobijanju (Babić, 2009).

Zakon o obligacionim odnosima propisuje da pravno lice može zaključivati ugovore u pravnom prometu u okviru svoje pravne sposobnosti.¹⁶ Ovakvo rešenje znači da naše pravo prihvata stav o postojanju opšte pravne sposobnosti pravnog lica u skladu s prirodom privrednog subjekta, shodno kom i delatnost pravnog lica nije element njegove pravne sposobnosti. Za poslove izvan delatnosti privrednog subjekta sankcija je administrativnopravna (privredni prestup) a ne građanskopravna (ništavost ugovora) (Vasiljević, 2006).

U ime privrednih subjekata ugovor o poravnanju mogu potpisati zakonski i statutarni zastupnici privrednog subjekta i punomoćnici koji imaju posebno ovlašćenje.¹⁷

Pored navedenih sposobnosti ugovarača ZOO kao uslov za zaključenje ugovora o poravnanju zahteva i sposobnost za raspolaganje pravom koje je predmet poravnania. Ukoliko je u određenom pravnom sistemu više dispozitivnih pravila, odnosno ukoliko je manje kogentnih odredaba o pravnim odnosima, utoliko su veće mogućnosti za regulisanje međusobnih odnosa putem poravnania. Dakle, reč je o licima koja imaju aktivnu

11 Član 1093. stav 1. ZOO: „Za ugovor o poravnanju važe opšte odredbe o dvostranim ugovorima, ako za njega nije što drugo predviđeno.” Vidi i članove 54-59. ZOO.

12 Vidi član 1091. ZOO.

13 Član 56. stav 2. ZOO: „Ograničeno poslovno sposobno lice može bez odobrenja svog zakonskog zastupnika zaključivati samo one ugovore čije mu je zaključivanje zakonom dozvoljeno.“

14 Član 54. stav 3. ZOO.

15 Član 5. Zakona o privrednim društvima, *Sl. glasnik RS*, broj 36/2011, 99/2011, 83/2014 - drugi zakon i 5/2015

16 Član 54. stav 1. ZOO.

17 Član 91. stav 4. ZOO: „Punomoćnik ne može bez posebnog ovlašćenja za svaki pojedini slučaj preuzeti meničnu obavezu, zaključiti ugovor o jemstvu, o poravnanju, o izbranom sudu, kao ni odreći se nekog prava bez naknade.“

i pasivnu legitimaciju iz inicijalnog odnosa koji je kulminirao konfliktom, iz čega vuku i ovlašćenja da odlučuju o sudbini tog, prethodnog, konfliktnog odnosa (Knežević, 2007).

3. PREDMET PORAVNANJA

Predmet poravnanja može biti svako pravo kojim se može raspolagati.¹⁸

Radi se o pravnim odnosima u oblastima u kojima postoji sloboda stranačke dispozicije, kao na primer: imovinski odnosi, obligacionopravni, stvarnopravni, naslednopravni, porodični, itd. Međutim, ZOO sadrži i dve posebne odredbe i to prvom dozvoljava poravnanje o imovinskim posledicama krivičnih dela a drugom isključuje mogućnost poravnanja u sporovima koji se tiču statusnih odnosa.¹⁹

Pored ograničenja u pogledu predmeta poravnanja sadržanog u ZOO i drugi materijalni propisi izričito zabranjuju raspolaganje stranaka, a time i mogućnost zaključenja poravnanja.

Tako, Zakon o nasleđivanju,²⁰ propisuje u članu 179.: Ništav je ugovor kojim neko svoju imovinu ili njen deo ostavlja a nasleđe svom saugovaraču ili nekom trećem. U članu 180. Zakona propisuje: Ništav je ugovor kojim neko otuđuje nasledstvo kome se nada, kao i svaki ugovor o nasledstvu nekog trećeg ko je živ. Ništav je ugovor o isporuci ili drugoj koristi kojima se jedan ugovornik nada iz nasledstva koje nije otvoreno. U članu 181.: Ništav je ugovor kojim se zaveštalac obavezuje da unese ili ne unese kakvu odredbu u zaveštanje ili da kakvu odredbu iz svog zaveštanja opozove ili ne opozove.

Iz oblasti radnih odnosa zabranjeno je zaključenje poravnanja o odricanju prava na zaradu, otpremninu i sl. jer se radi o pravima kojih se niko ne može odreći.²¹

Zbog veze poravnanja sa već postojećim pravnim odnosom iz koga su nastala prava i obaveze, koji se poravnanjem uređuju, zabranjeno je poravnanje čiji je predmet uređenje prava i obaveza iz ništavog ugovora, čak i kad su strane htele da poravnanjem tu ništavost otklone (Karamarković, 2004).

Ništavo je poravnanje o ništavom pravnom poslu i kad su ugovarači znali za ništavost i hteli poravnanjem da je otklone.²² Na ovaj način se onemogućuje konvalidacija apsolutno ništavog pravnog posla.

4. DEJSTVA UGOVORA O PORAVNANJU

Smatran kao pakt, ugovor o pravnanju, u rimskom pravu nije spadao u ustanove za preinačenje prava i obaveza, što znači da se jasno razlikovao od novacije i cesije. Dok su se novacija i cesija odnosile na nesporne i jasno ugovorene odnose, dotle je predmet nagdbe bio sporan i sumnjiv ugovor i uopšte pravni odnos između stranaka i one su ga uređivale međusobnim puštanjem (Radoman, 1981).

18 Član 1092. stav 1. ZOO.

19 Vidi član 1092. stav 2. i 3. ZOO.

20 *Sl. glasnik RS*, broj 46/95, 101/2003 - odluka USRS, 6/2015

21 Tim povodom je u odluci Ustavnog suda Srbije Už. br. 18/2002 izraženo sledeće pravno shvatanje: „Budući da se, saglasno članu 60. stav 4. Ustava, radi o pravu koga se niko ne može odreći, Ustavni sud smatra da je presudom Okružnog suda kojim je odbijena žalba izjavljena protiv osporene prvostepene presude, drugostepeni sud povredio podnosioca ustavne žalbe na pravnu zaštitu u slučaju prestanka radnog odnosa, jer je prihvatio pravno stanovište prvostepenog suda da je osporenim izjavom podnosilac ustavne žalbe izvršila otpust duga prema poslodavcu, te našao da predmet osporene izjave nije protivan prinudnim propisima.” Identično pravno shvatanje je izraženo u odluci Ustavnog suda, Už. br. 33/2007, (Slijepčević, 2009).

22 Član 1096. stav 2. ZOO.

Ugovorom o poravnanju strane modifikuju već postojeći (sporni ili neizvesni) pravni odnos, što znači da on nastavlja svoj život, proizvođači i dalje pravna dejstva, ali je bitno da je prošao kroz jednu transformacionu fazu.

Inače, jemac i treći koji je dao svoju stvar u zalogu ostaju i dalje u obavezi, a njihova odgovornost može biti smanjena poravnanjem, ali ne i povećana, izuzev ako su se saglasili sa poravnanjem.²³

Tako, poravnanje koje je zaključio jedan od solidarnih dužnika sa poveriocem nema dejstvo prema ostalim dužnicima, ali ovi imaju pravo da prihvate to poravnanje, ako ono nije ograničeno na dužnika sa kojim je zaključeno.²⁴

Poravnanje koje je zaključio jedan od solidarnih poverilaca sa dužnikom nema dejstva prema ostalim poveriocima, ali ovi imaju pravo da prihvate to poravnanje, izuzev kada se ono odnosi samo na deo poverioca sa kojim je zaključeno.²⁵

Novacija postoji kada se dužnik i poverilac saglase da postojeću obavezu zamene novom i ako nova obaveza ima različit predmet ili različit osnov.²⁶ Predmet novacije je prvobitni ugovor, koji može biti nesporan i izvestan, dok predmet poravnanja može biti širi od prvobitnog ugovora, i odnositi se na sva sporna i sumnjiva prava kojima stranke mogu raspolagati (Radoman, 1981).

Zakon o obligacionim odnosima ne isključuje mogućnost da poravnanje može imati novacioni karakter. Shodno tome, ako je poravnanjem izvršena novacija obaveze, jemac se oslobađa odgovornosti za njeno ispunjenje, a prestaje i zaloga koju je dao neko treći.²⁷ Na primer, jedan ugovor o kupoprodaji povodom koga nastane spor transformiše se poravnanjem u ugovor o delu. Ovim poravnanjem sporni kupoprodajni odnos je prestao, a nastao je novi. Jemci su garantovali ispunjenje ugovora o prodaji, a ne i ugovora o delu. Zalagodavac je dao stvar u zalogu za određeni ugovor i garantuje samo njegovo ispunjenje (Blagojević & Krulj, 1980).

Najvažnija razlika između novacije i poravnanja postoji u pogledu njihovog dejstva. Značaj pravnog razlikovanja je u tome što se na novaciju ne primenjuju specijalna pravila o poništaju poravnanja usled zablude, ali je suprotno poravnanju, novaciju moguće poništiti usled prekomernog oštećenja.

Osnovno dejstvo ugovora o poravnanju je u tome što je od trenutka zaključenja ugovora o poravnanju za prava i obaveze ugovarača merodavno pravo utvrđeno poravnanjem.²⁸ Dejstva ugovora o poravnanju su prvenstveno materijalno-pravne prirode. Ugovor o poravnanju može biti zaključen pre pokretanja parničnog postupka kao i za vreme trajanja parnice.²⁹ Ugovor o

23 Član 1095. stav 2. ZOO.

24 Član 418. ZOO.

25 Član 429. ZOO.

26 Novacija je način prestanka jedne punovažne obligacije sporazumom ugovornih strana, uz istovremeni nastanak nove obligacije. Obligacija je nova ako se od stare razlikuje u pogledu predmeta ili osnova ili predmeta i osnova (Babić, 2008).

27 Član 1095. stav 1. ZOO.

28 „Potpisivanjem vansudskog poravnanja, koje ima karakter dvostrano-obaveznog ugovora, stranke uređuju svoja međusobna potraživanja, dinamiku plaćanja i dospelost dugovanja koje dužnik treba da plati, te poveriocu u tom slučaju pripada pravo na zateznu kamatu od dospelosti koja je utvrđena vansudskim poravnanjem, a ne od prvobitno ugovorene dospelosti iz osnovnog posla.“ Iz presude Privrednog apelacionog suda, Pž. 1834/2010 od 09.06.2010. godine, *Paragraf Lex*.

29 „Zaključenjem vansudskog poravnanja pre pokretanja sudskog spora, kojim su stranke u potpunosti regulisale uzajamna prava u pogledu naknade štete iz štetnog događaja i konstatovale da su svi oštećeni u potpunosti namireni za imovinsku i neimovinsku štetu koja je proistekla ili može proisteći iz štetnog događaja, kao i da se odriču bilo kakvog drugog zahteva za naknadu štete prema osiguraniku – štetniku, u potpunosti je rešen spor između stranaka, pa oštećeni ne mogu u sudskom postupku osnovano potraživati naknadu štete iz istog štetnog događaja.“ Iz presude Vrhovnog suda Srbije, Rev. 4437/02 od 30.01.2003. godine, www.sudskapraksa.com.

poravnanju nema nikakva procesno-pravna dejstva, i ono se nigde ne predviđa kao procesna smetnja što znači da ugovor zaključen pre pokretanja parnice nije smetnja za pokretanje i vođenje parnice između istih strana sa identičnim predmetom spora (Karamarković, 1996). Tek u slučaju da se, u određenim situacijama, ili pod određenim uslovima, ugovoru o poravnanju prida neko svojstvo neke vrste izvršnog naslova,³⁰ moglo bi se razmišljati i o njegovom, ne samo materijalno-pravnom, već i o procesnom uticaju na parnicu (Rakić Vodinelić, 1993).

Dejstvo ugovora o poravnanju je na terenu materijalnog prava pa u slučaju pokretanja parnice tuženi bi mogao da istakne, u svojoj odbrani, kao prigovor, činjenicu da prava i obaveze nemaju onakvu sadržinu kako to tužilac navodi, već sadržinu utvrđenu ugovorom o poravnanju. Takođe, ugovor o poravnanju zaključen u toku parničnog postupka nema nikakvo neposredno procesno dejstvo i nema karakter procesne radnje već će biti osnov za uređenje materijalno-pravnog odnosa stranaka – ugovarača.

Međutim, ugovor o poravnanju može biti zaključen i pred sudom u toku trajanja parničnog postupka. Ugovor o poravnanju pred sudom ima prevashodno materijalno-pravna dejstva (uređenje postojećih spornih odnosa).³¹ Procesna dejstva ugovora o poravnanju zaključenog pred sudom su u procesnom sporazumu o okončanju parnice (Karamarković, 2004).³² Mirno rešenje spora kroz zaključenje ugovora o poravnanju je u ovlašćenju parničnih stranaka, a ne suda, te isto može biti zaključeno i nakon donošenja meritorne odluke.³³

U našoj nauci i praksi preovladalo je mišljenje da sudsko poravnanje predstavlja istovremeno ugovor materijalnog prava i ugovor procesnog prava, čiji je smisao da su stranke saglasne da postupak prestane da teče što znači da predstavlja procesno-pravni ugovor, a pošto su postigle sporazum o rešavanju spornog odnosa, predstavlja i materijalno-pravni ugovor (Triva, 1960).

Razlika između ugovora o poravnanju zaključenog pred sudom i van suda je u tome ko može biti punomoćnik pred sudom obzirom da Zakon o parničnom postupku³⁴ ima posebne odredbe o zastupanju. Ugovor o poravnanju zaključen pred sudom (sudsko poravnanje) za razliku od vansudskog ima značajna procesna dejstva koja se ogledaju u sledećem: a) sudsko poravnanje dovodi do okončanja parnice, ako je zaključeno u odnosu na ceo tužbeni zahtev; b) predstavlja procesnu smetnju za pokretanje nove parnice o istoj stvari između istih lica; c) zapisnik u kome je sadržano sudsko poravnanje ima snagu izvršne isprave. Zakon o izvršenju i obezbeđenju navodi da svojstvo

izvršne isprave ima i poravnanje zaključeno pred sudom, arbitražnim sudom ili Sudom časti Privredne komore.³⁵

5. NIŠTAVOST UGOVORA O PORAVNANJU

Za poništaj ugovora o poravnanju važe opšti uslovi propisani Zakonom o obligacionim odnosima u opštim odredbama, za sve ugovore, i posebni razlozi i uslovi propisani članovima 1096-1098. Zakona.

Ugovor o poravnanju, kao ugovor materijalnog prava, može da bude zahvaćen razlozima apsolutne i relativne ništavosti.³⁶

Apsolutna ništavost. Pravilo je da je valjanost poravnanja zavisna od valjanosti posla, koji se poravnanjem iznova uređuje. Ukoliko je taj pravni posao bio apsolutno ništav, i ugovor o poravnanju prati, odslikava, refleks je ništavosti tog pravnog posla. Mane i nedostaci pravnog posla, povodom koga se zaključuje poravnanje reflektuju se na sam ugovor o poravnanju, jer ugovor o poravnanju nije samostalan pravni posao, nego je izveden iz osnovnog pravnog posla, povodom koga postoji spor ili neizvesnost. Strankama nije namera da ugovorom o poravnanju zasnuju jedan pravni odnos, već da postojeći pravni odnos urede. I zbog toga se te mane, koje su sadržane u tom pravnom poslu, automatski prenose i na ugovor o poravnanju (Karamarković, 2009).

Ništavo je poravnanje o ništavom pravnom poslu i kad su ugovarači znali za ništavost i hteli poravnanjem da je otklone.³⁷ Odricanje od apsolutne ništavosti nije dopušteno ni voljom ugovarača ni izričito, te ni konvalidacijom takvog posla izvršenjem, jer mu je sadržaj protivan prinudnim propisima, javnom poretku ili dobrim običajima.

Prilikom zaključenja ugovora o poravnanju stranke ne smeju da povrede konkretne zabrane koje se tiču dozvoljenosti predmeta ili kauze. Ukoliko to učine, stvaraju razlog apsolutne ništavosti, zato što su povredili granice autonomije volje, koje su postavljene u odredbi člana 10. ZOO pošto su „strane u obligacionim odnosima slobodne u granicama prinudnih propisa, javnog poretka i dobrih običaja, da svoje odnose urede po svojoj volji.“

Da bi sud izrekao da je ugovor o poravnanju protivan javnom poretku ili moralu dužan je da se određeno pozove na odgovarajuće pravne i moralne ustanove. Posledica zaključenja poravnanja sa povredama ovih, opštih granica slobode ugovaranja je apsolutna ništavost ugovora o poravnanju (Perović, 1975).

Odredbom člana 105. ZOO propisano je da ništavost neke odredbe ugovora ne povlači ništavost samog ugovora, ako on može opstati bez ništave odredbe i ako ona nije bila ni uslov ugovora ni odlučujuća pobuda zbog koje je ugovor zaključen. Izuzetak od ovog pravila propisan je odredbom člana 1098.

30 Zakon o mirenju Hrvatske, *Narodne novine* broj 18/11 u članu 13. propisuje da je nagodba koja je sklopljena u postupku mirenja izvršna isprava ako je u njoj utvrđena određena obveza na činidbu o kojoj se stranke mogu nagoditi te ako sadrži izjavu obvezanika o neposrednom dopuštenju izvršenja (klauzulu izvršnosti). Takođe, stranke se mogu sporazumeti i da se nagodba sastavi u obliku javnobeležničkog akta, sudske nagodbe ili arbitražnog poravnanja.

31 Član 14. Zakona o izvršenju i obezbeđenju, (*Sl. glasnik RS*, broj 31/2011, 99/2011- dr. zakon, 109/2013 - odluka US, 55/2014 i 139/2014): „Sudskom odlukom, u smislu ovog zakona, smatra se presuda, rešenje, kao i druga odluka doneta u postupku pred sudom, arbitražnim sudom i Sudom časti Privredne komore, a sudskim poravnanjem smatra se poravnanje zaključeno pred sudom, arbitražnim sudom ili Sudom časti Privredne komore.“ Posebno se navode sudske odluke i sudsko poravnanje što znači da se poravnanje ne tretira kao odluka suda.

32 Tako i sudska praksa „Prvostepena odluka ostaje bez pravnog dejstva ukoliko stranke u toku žalbenog postupka zaključče pred prvostepenim sudom sudsko poravnanje o predmetu spora.“ Iz rešenja Privrednog apelacionog suda, Pž. 5907/10 od 22.07.2010. godine, *Aktuelna sudska praksa iz raznih oblasti prava* broj 4/2011, str. 42.

33 Iz presude Privrednog apelacionog suda, Pž. 10705/10 od 26.07.2011. godine, *Aktuelna sudska praksa iz raznih oblasti prava* broj 4/2011, str. 26.

34 *Sl. glasnik RS*, broj 72/2011, 49/2013 - odluka US, 74/2013 - odluka US, 55/2014

35 Dok „Sporazum između bivših bračnih drugova o obavezama plaćanja supružanskog izdržavanja sačinjen kod advokata (poravnanje zaključeno van suda) nema karakter sudske odluke.“ Iz odluke Vrhovnog suda Vojvodine, U. 7/90 od 12.04.1990. godine, *Privrednik broj 163/164 – Specijalan dodatak III, Paragraf Lex*, „Sudsko poravnanje predstavlja pravno valjanu ispravu na osnovu koje se može izvršiti upis u odgovarajuće zemljišne knjige“, iz rešenja Vrhovnog suda Srbije, Rev. 2604/06 od 03.10.2007, *Izbor sudske prakse* broj 6/2009.

36 Međutim, „Sve dok vansudsko poravnanje nije poništeno ili proglašeno ništavim, ono kao i svaki ugovor, stvara prava i obaveze za ugovarače, što znači da se u parnici po tužbi za izvršenje obaveza iz ugovora o poravnanju ne mogu ponovo preispitati i utvrđivati činjenice koje se tiču pravnog odnosa koji je uređen poravnanjem, kao da poravnanje nije ni zaključeno, već se o izvršenju obaveza iz poravnanja odlučuje bez upuštanja u pravnu prirodu, osnov i visinu obaveza ugovornih strana koje su postojale pre zaključenja poravnanja.“ Iz rešenja Višeg trgovinskog suda u Beogradu, Pž. 4664/03 od 08.07.2004. godine, www.sudskapraksa.com.

37 Član 1096. stav 2. ZOO.

ZOO koji kaže da odredbe poravnanja čine celinu, te ako je jedna odredba ništava, celo poravnanje je ništavo, izuzev kada se iz samog poravnanja vidi da se ono sastoji iz nezavisnih delova.

Ovaj način vezivanja ništavosti celog poravnanja za ništavost jedne odredbe posledica je činjenice da su stranke učinile uzajamna popuštanja koja su međusobno vezana i uslovljena i koja su u zbiru dala ugovor o poravnanju, kao nov način uređenja njihovog odnosa. Tako se integritet poravnanja obezbeđuje ovim pravilom, prema kome jedna ništava odredba poravnanja povlači ništavost celog ugovora. Pravna sigurnost nalaže ovakvu odredbu, ali ne samo pravna sigurnost nego i poštovanje namere stranaka da kroz uzajamne ustupke izmene jedan materijalnopравни odnos u smislu prekidanja spora ili otklanjanja neizvesnosti. Ta namera da se uz uzajamne ustupke uredi jedan već postojeći materijalnopравни odnos ne dozvoljava da se ti ustupci remete tako što će se samo jedna odredba poravnanja proglasiti ništavom, već je ništavost jedne odredbe razlog za ništavost celog poravnanja. Zbog toga što pravna sigurnost zahteva i pretpostavlja ili opstanak celog poravnanja kao ugovora ili njegovu ništavost u celini (lišavanje dejstva celog poravnanja) (Karamarković, 2009).

Relativna ništavost. Punovažno je poravnanje o pravnom poslu čije je poništenje mogla tražiti jedna strana, ako je ona u času zaključenja poravnanja znala za tu mogućnost.³⁸ Radi se o prečutnoj konvalidaciji rušljivog ugovora, zaključenjem ugovora o poravnanju. Uslov za ovu konvalidaciju je da je ugovor o poravnanju zaključen u roku za poništaj tog pravnog posla i da je u tom momentu ta strana znala za razlog ništavosti. Radi se o prečutnom, konkludentnom odricanju stranke od ništavosti, kojim se trajno konvalidira jedan relativno ništav pravni posao, o kome postoji spor ili neizvesnost. Dakle, takvo poravnanje je punovažno, jer je njegovim zaključenjem izvršeno odricanje od prava za poništaj ugovora (Perović, 1995).

Pošto su u pogledu ugovora o poravnanju (vansudskog i sudskog) kao ugovora merodavna opšta pravila pravnih poslova primenjuju se odredbe materijalnog prava i to Zakona o obligacionim odnosima o rušljivim ugovorima (o razlozima rušljivosti član 60. do 67. o posledicama rušljivosti član 112. do 117.) kao i odredba o specijalnoj zabludi kod poravnanja iz člana 1097.: Poravnanje je ništavo ako je zasnovano na pogrešnom verovanju oba ugovarača da postoji pravni odnos koji u stvari ne postoji, i ako bez tog pogrešnog verovanja ne bi među njima bilo ni spora ni neizvesnosti. Isto važi i kad se pogrešno verovanje ugovarača odnosi na obične činjenice. Odricanje od ništavosti nema pravnog dejstva i ono što je dato na ime izvršenja obaveza iz takvog poravnanja može se natrag tražiti.

Ukoliko se o relativno ništavom ugovoru zaključi poravnanje, a stranka u času njegovog zaključenja ne zna za razlog relativne ništavosti i nov ugovor o poravnanju je, takođe, zahvaćen razlogom relativne ništavosti, kao i osnovni. Poravnanjem nije otklonjena postojeća relativna ništavost osnovnog pravnog posla, ona se prenela i na poravnanje u istom kvalitetu. Samo poravnanje je relativno ništavo i ovlašćena strana može da traži njegov poništaj, ali u rokovima koji se vezuju za osnovni pravni posao, a ne za poravnanje. Jer poravnanje nije nov posao, on je i u pogledu razloga ništavosti i rokova za isticanje ništavosti, vezan za osnovni posao. Kako razlog relativne ništavosti poravnanja nije nastao pri zaključenju ugovora o poravnanju, nego pri zaključenju osnovnog posla, rokovi za poništaj se računaju od zaključenja tog posla.³⁹

38 Član 1096. stav 1. ZOO.

39 Saglasno članu 117. ZOO: „Pravo zahtevati poništenje rušljivog ugovora prestaje istekom roka od jedne godine od saznanja za razlog rušljivosti, odnosno od prestanka prinude. To pravo u svakom slučaju prestaje istekom roka od tri godine od dana zaključenja ugovora.“

Međutim, i prilikom zaključenja samog ugovora o poravnanju mogu da se stvore uslovi za njegovu relativnu ništavost.⁴⁰ Moguće je da osnovni posao nije zahvaćen razlogom relativne ništavosti, već da su mane volje sadržane u samoj izjavi, kojom se zaključuje poravnanje. Tada je razlog ništavosti nastao prilikom zaključenja samog ugovora o poravnanju. Osnovni posao je perfektan ali je ugovor o poravnanju relativno ništav zbog postojanja mana volje ugovarača prilikom zaključenja poravnanja. Tada se na punovažnost ugovora o poravnanju primenjuju opšte odredbe Zakona o obligacionim odnosima o rušljivim ugovorima. Što se tiče zablude u izjavi kojom se zaključuje poravnanje (sadržina izjave, lice kome je izjava upućena) u tom pogledu važe opšta pravila o značaju zablude za punovažnost pravnih poslova (Karamarković, 2009).

Ugovor o poravnanju zaključen pred sudom je dvostrani ugovor koji se može poništiti iz razloga iz kojih se može poništiti svaki drugi ugovor.⁴¹

Prilikom tumačenja ugovora o poravnanju primenjuju se opšte odredbe o tumačenju ugovora Zakona o obligacionim odnosima.⁴²

6. REZIME

Ugovorom o poravnanju lica između kojih postoji spor ili neizvesnost o nekom pravnom odnosu, pomoću uzajamnih popuštanja prekidaju spor, odnosno uklanjaju neizvesnost i određuju svoja uzajamna prava i obaveze čime same rešavaju postojeći sporni materijalno-pravni odnos, bez intervencije suda. Uslov za postojanje poravnanja jeste postojanje neizvesnosti ili spora u pogledu već postojećeg pravnog odnosa koji ujedno predstavlja predmet poravnanja. U pogledu poslovne sposobnosti ugovarača kod ugovora o poravnanju važe pravila kao i za sve druge ugovore. Predmet poravnanja može biti svako pravo kojim se može raspolagati u imovinskim, obligacionopravnim, stvarnopravnim, naslednopravnim, porodičnim i dr. odnosima. Ugovor o poravnanju može biti zaključen pre pokretanja parničnog postupka, za vreme trajanja parnice ali i nakon završetka parnice. Kao dvostrani ugovor može se poništiti iz razloga iz kojih se može poništiti svaki drugi ugovor.

LITERATURA

- Babić, I. (2008). *Leksikon obligacionog prava*. Beograd: JP Službeni glasnik
- Babić, I. (2009). *Obligaciono pravo – opšti deo*. Sremska Kamenica – Beograd: Fakultet za evropske pravno-političke studije i JP Službeni glasnik

40 Član 111. ZOO: „Ugovor je rušljiv kad ga je zaključila strana ograničeno poslovno sposobna, kad je pri njegovom zaključenju bilo mana u pogledu volje strana, kao i kad je to zakonom ili posebnim propisom predviđeno.“

41 „Sudsko poravnanje je po svojoj pravnoj prirodi ugovor i upravo se zato pobija tužbom kao i svaki drugi ugovor. Na ugovornu prirodu sudskog poravnanja i ugovorna pravila njegovog pobijanja ni na koji način ne utiče okolnost da je pri zaključenju poravnanja sud „rešenjem“ prihvatio poravnanje stranaka, jer takvo rešenje po odredbama Zakona o parničnom postupku nije ni predviđeno niti daje konkretnom poravnanju karakter sudske odluke.“ Iz odluke Višeg privrednog suda u Beogradu, Pž. 2717/02 od 01.07.2002. godine, *Izbor sudske prakse* broj 4/2003.

42 Tako i sudska praksa: „Upotreba u tekstu poravnanja termina „nesrećan slučaj“ ukazuje da je zajednička namera strana bila priznanje naknade štete zbog ranjavanja, a ne i zbog zarobljavanja i eventualno posledica zarobljavanja, posebno u situaciji kada je predlog poravnanja pripremljeno Vojno pravobranilaštvo, a tada se nejasnoće u pogledu tumačenja termina nezgoda i nesrećan slučaj imaju tumačiti u korist oštećenog, po članu 100. ZOO.“ Iz presude Vrhovnog kasacionog suda, Rev. 2795/2010 od 26.05.2010. godine, *Paragraf Lex*.

- Belović, J. (2008). *Uspešno okončana medijacija – Ugovor o poravnanju*, Master rad. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu
- Blagojević, B., Krulj, V. (1980). *Komentar Zakona o obligacionim odnosima*. Beograd: Savremena administracija
- Karamarković, L. (1996). Sudsko i vansudsko poravnanje, *Pravni život*, broj 12, str. 451-470
- Karamarković, L. (2004). *Poravnanje i medijacija*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta Union
- Karamarković, L. (2009). Ništavost ugovora i poravnanja, *Izbor sudske prakse*, broj 6, str. 9
- Knežević, G. (2007). *Sveska predavanja za poslediplomske studije*, Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu
- Perović, S. (1975). *Zabranjeni ugovor u imovinsko-pravnim odnosima*, Beograd, Službeni list SFRJ
- Perović, S. (1995). *Komentar Zakona o obligacionim odnosima*, knjiga II, Beograd: Savremena administracija
- Radoman, P. D. (1981). Uloga i značaj sudske i vansudske nagodbe, *Glasnik advokatske komore Vojvodine* broj 4
- Rakić Vodinec, V. (1993). Vansudsko poravnanje – jedan način rešavanja sporova, *Pravni život*. vol 42, broj 11-12, str. 1863-1880
- Slijepčević, D. (2009). Ustavna žalba u funkciji zaštite prava iz radnog odnosa. U: *Izvori, ostvarivanje i zaštita prava iz radnih odnosa*, str. 51-66. Beograd: Glosarijum
- Triva, S. (1960). Osnovi za jednu raspravu o sudskoj nagodbi, *Naša zakonitost* broj 1-2, str. 461
- Vasiljević, M. (2006). *Komentar Zakona o privrednim društvima*, Beograd: JP Službeni glasnik
- Živković, M. (1997). *Osnovi teorije države i prava*, Beograd: Policijska akademija
- Zakon o obligacionim odnosima, Sl. list SFRJ, br. 29/78, 39/85, 45/89 - odluka USJ i 57/89, Sl. list SRJ, br. 31/93 i Sl. list SCG, br. 1/2003 - Ustavna povelja.
- Zakon o privrednim društvima, *Sl. glasnik RS*, broj 36/2011, 99/2011, 83/2014 - drugi zakon i 5/2015
- Zakon o parničnom postupku, *Sl. glasnik RS*, broj 72/2011, 49/2013 - odluka US, 74/2013 - odluka US, 55/2014
- Zakon o izvršenju i obezbeđenju, (Sl. glasnik RS, broj 31/2011, 99/2011- dr. zakon, 109/2013 - odluka US, 55/2014 i 139/2014
- Zakon o mirenju Hrvatske, Narodne novine broj 18/11
- Aktuelna sudska praksa iz raznih oblasti prava, broj 4/2011
- Bilten sudske prakse Okružnog suda u Nišu, broj 26/2008
- Izbor sudske prakse, broj 4/2003
- Izbor sudske prakse, broj 6/2009
- Privrednik broj 163/164 – Specijalan dodatak III